

Mitteabieluline kooselu

Kokkuvõtte ettepanekutest

1. Sisu/faktid

Justiitsministeerium (JM) avaldas 2009.a suvel mitteabielulise kooselu ja selle õigusliku regulatsiooni analüüsi, edastades selle arvamuste avaldamiseks ja ettepanekute tegemiseks erinevatele asutustele ja organisatsioonidele, sealhulgas ka parlamendierakondadele. Lisaks esitas JM avaliku üleskutse pressiteates, paludes 1. detsembriks 2009.a Justiitsministeeriumile esitada ettepanekud ja mõtted selle kohta, kas ja kuidas tuleks kujundada mitteabielulise kooselu õiguslik regulatsioon tulevikus.

Kirju laekus sel teemal kokku üle 40 ning arvamust avaldas koos kogutud allkirjadega ligikaudu 8000 inimest.

Alljärgnevalt on seisukohad jagatud kolmeks – registreerimist pooldavateks isikuteks ja ühendusteks, registreerimise vastu olevateks isikuteks ja ühendusteks ning neutraalseid seisukohti väljendanud isikud ja ühendused. Samasisulised seisukohad on koondatud lõikudesse.

Registreerimise pooldajad

Riigikogu Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsioon

Peavad vajalikuks mitteabielulist kooselu reguleeriva eelnõu koostamist ja loodavad, et sellele eelneb JM korraldatud ümarlaud ja avalik arutelu, mille tulemusi arvestatakse kavandatava eelnõu koostamisel.

MTÜ Seksuaalvähemuste kaitse ühing (SEKÜ) ja MTÜ Eesti Gei Noored (EGN). Lisaks on avalduse toetuseks 1974 isikut andnud oma allkirjad

1. Seltsingulepingu sõlmimine on sedavõrd keeruline protsess, et sellest ei saa juriidilise hariduseta isikud aru;
2. Euroopa Liidu Kodaniku seadus ei ole kooskõlas EL direktiiviga nr 2004/38/EC, kuna Eesti ei ole direktiivi üle võtnud ulatuses, mis on olnud direktiivi kehtestamise eesmärgiks. Direktiiv räägib muuhulgas ingliskeelses sõnastuses terminist „member of family“, mis on eesti keelde tõlgitud kui „leibkonnaliige“, mistõttu on EL kodanike õigused Eestis piiratud. Soovivad, et direktiiv võetaks üle sellises ulatuses, nagu Euroopa Liit seda direktiivi rakendamisel taotlenud on;
3. Abielu sõlmimise võimalus samasooliste isikute vahel ei ole SEKÜ ja EGN jaoks oluline. Pooldatakse partnerlusseadust, mis reguleeriks samasooliste isikute vahelisi õigusliku staatuse küsimusi ja tunnustaks samasooliste isikute kooselu võrdselt abielus olevate isikute kooseluga, seejuures abielu mõistet kasutamata. Partnerlusseaduse taustal on võimalik laiendada ka perekonnaliikme mõiste sisu, mis võimaldaks sarnaseid sotsiaalseid tagatise erisooliste paaridega võrreldes;
4. Peamised reguleerimist vajavad valdkonnad: partnerite varalised suhted, sotsiaaltoetused (Viimsi valla juhtum), pärimine, haiglaviitide lubamine, meditsiinilisteks protseduurideks nõusoleku andmine ja kasuvanema õiguste teostamine (lapse bioloogilise vanema surma korral puuduvad teisel partneril igasugused õigused);
5. Oluline on täpsemalt analüüsida ka lapsendamise küsimusi ning kaaluda, kas peaks lubama lapsendada vaid partneri last või ka võõrast last;
6. Heteroseksuaalse kooselu puhul annaks partnerlusseadus juurde täiendava võimaluse oma suhete registreerimiseks, mis lihtsustaks sotsiaaltoetuste määramise regulatsiooni täiendamist;
7. Lahendamist vajab samuti küsimus teistes riikides sõlmitud samasooliste isikute abielu või partnerluse tunnustamisest, kuna teises riigis partnerluse või abielu sõlminud samasooline paar kaotab Eestisse elama asudes kõik partnerlusest või abielust tulenevad õigused;
8. Partnerlusseadusega tuleks reguleerida ka ühise tuludeklaratsiooni esitamise õigus. SEKÜ ja EGN toetavad ja peavad vajalikuks partnerlusseaduse väljatöötamist.

Sotsiaalministeerium

Mitteabielulise kooselu reguleerimine on perekonna kui institutsiooni arenguid arvestades oluline samm, tagamaks koos elavatele paaridele õigusliku kaitse. Vaba kooselu paaridele tuleb võimalike probleemide tekkimise puhuks tagada vähemalt miinimumkaitse ning ka samasooliste paaride kooselu vajab paremat reguleerimist. Tuuakse täiendavat analüüsi vajavatena välja järgmised teemad:

- 1) laste õigustega seonduv (sh lapsendamisega ja kitsamalt peredele suunatud toetuste saamisega seotud probleemid);
 - 2) eluasemega seotud küsimused;
 - 3) perekonnaõiguse valdkonnas tekkinud soovahetusega seotud probleemid.
- Soovivad olla kaasatud tulevase seaduse väljatöötamisse.

Tallinna Tehnikaülikooli Inimõiguste Keskus (IÕK)

IÕK on seisukohal, et samasooliste paaride õigused võrdsele kohtlemisele ning perekonnavalule oleksid kõige paremini kaitstud neile abielu institutsiooni avamisega. Mitteabielulise kooselu lepinguliigi kehtestamine oleks aga samuti oluline samm edasi, mida IÕK kahtlemata toetab.

Kehtiva õiguse muutmata jätmine ei taga IÕK hinnangul erisooliste ja samasooliste paaride võrdset kohtlemist. Valdavalt ei ole samasooliste elukaaslaste erinev kohtlemine kehtivas õiguses piisavalt põhjendatud ega proportsionaalne. IÕK rõhutab lisaks, et võimalik partnerlusseadus tagaks juriidilise võrdsuse, ent selle alusel registreeritud kooselu ühiskondlik ja sotsiaalne tähendus oleks kehtivast abielu institutsioonist erinev. Samasoolised paarid jäävad sellisel juhul omaette sotsiaalsesse gruppi, mis on selgelt eristatav erisooliste abielust. Tegelik probleem — Eesti ühiskonnas valdav sallimatus samasooliste paaride suhtes — jääb lahendamata ning pigem võimendab suhtumist samasoolistesse paaridesse kui sotsiaalselt teisejärgulistesse ja erinevatesse.

IÕK leiab siiski, et koos sallivuse suurendamisele suunatud teavitustegevusega võimaldaks partnerlusseadus lõpptulemusena jõuda abieluinstitutsiooni avamiseni samasoolistele paaridele.

Eesti Naisühenduste Ümarlaud (ENÜ)

Rõhutavad, et juba aastakümneid on perekonnastruktuurid Eestis muutunud, liikudes patriarhaalsele abielule tuginevatest vabale kooselule tuginevateks. ENÜ on seisukohal, et perepoliitika arendamine peaks kaasas käima perekondades toimuvate struktuuriliste muutustega ja võrdselt abielul baseeruva kooseluga käsitlema vabakooselusid ning perekonnataolisi kooslusi. ENÜ leiab, et Justiitsministeerium peaks koostama seaduseelnõu, mis annaks võimaluse mitteabielulises püsivas vabas kooselus elavatele inimestele seadustada oma suhted, sh varasuhted ühiselt soetatud vara osas, üürisuhted ühise eluaseme osas, pärimisküsimused, lahkuminekuga seonduvad küsimused ja partneri ning laste ülalpidamisega seonduv. Seejuures tuleks käsitleda võrdsetel alustel nii erisoolisi kui samasoolisi paare.

Saksa-Eesti foorum

Tuuakse eeskujuks Saksamaa, kus varasemad konservatiivsed hoiakud on suudetud kummutada riigi aktiivse selgitustöö abil ning praeguseks on jõutud üpris liberaalse lahenduseni (registreeritud partnerlus samasoolistele). Rõhutatakse riigi kohustust kaitsta kõiki inimgrupe ja kutsutakse Eestit üles eeskju võtma teistest Euroopa riikidest, kus mitteabieluline kooselu (sh samasooliste partnerlus) on reguleeritud. Kirjutaja sõnul ei ole eestlased suutnud ennast ikka veel vabastada nõukogude diktatuuri dogmadest.

Registreerimise vastased

Riigikogu Isamaa ja Res Publica Liidu fraktsioon

Esitavad järgmised seisukohad:

- IRL ei toeta samasooliste isikute vahel abielu sõlmimist või partnerlussuhte riiklikku reguleerimist.
- IRL ei toeta täiendavat partnerlussuhte riiklikku reguleerimist ka mehe ja naise vahel, kuna soovi korral on mehel ja naisel valikuvabadus sõlmida abielu.

Teevad ettepaneku täiendavalt analüüsida laste õiguste ja heaolu tagatust ja laste õiguste ning heaolu täiendava tagamise võimalusi sellistel juhtudel, kus last ei kasvata tema koos elavad bioloogilised vanemad. Pakuvad selles osas koostööd.

Erakond Eesti Kristlikud Demokraadid

Eesti Kristlike Demokraatide seisukoht on, et Eestile pole vaja eraldi mitteabielulise kooselu või partnerlusseadust.

Elukultuuri Instituut

Väidab, et homoseksuaalne orientatsioon ei ole geneetiliselt determineeritud, vaid peamislikult keskkondlikult tingitud käitumine ning samasooliste isikute liitu ei tohiks riiklikult perekonnana tunnustada.

Avalik pöördumine, millega on liitunud või mille seisukohti jagavad veel Ave Osman, Marius Peterson, Jüri Raudsepp, Tõnu ja Tähti Lehtsaar, Peeter Manitski, Torma Maarja kogudus (14 allkirja), lisaks 102 allkirja paberil, Jaak Uibu, Ingrid Rüütel, Hegert Lepik, Ene Urb, Aarne ja Kristi Seppi, Aldur Vunk, Sulev Sova, Maria Kuusemets, Pavel Rambak, Maret Jentson, Mariza Kaubisch, Daniel Haab, Mari Urb, Andre Jõgi, Alar Lehtla, Malle Luht, Merike Lillenberg, Kristi Sass, Veiko Rämmel, Ülla Vähk, Talis Bachman, Maie Tuulik, Priit Sibul, Mihkel ja Eveli Jürisson, Taivo Niitvägi, Sulev Kivastik, Lui Rimmelg.

Mitteabieline kooselu ei vaja täiendavalt eraldi seadustamist, vaid riik peab mõtlema sellele, kuidas teavitada ja harida avalikkust olemasolevatest abielu institutsiooni võimalustest ning perekonnaväärtustest.

Perekond on naise ja mehe vahel sõlmitud abielul rajanev institutsioon. Rõhuvad põhiseaduslikele väärtustele. Ei soovi eraldi lepinguliigi loomist mitteabieline kooselu vormidele ega abielu avamist samasoolistele paaridele.

Religioossed ühendused: Eesti Evangeelsete ja Vabakoguduste Liidu Tallinna Uue Elu Kogudus, Agape Eesti ja Eesti Evangeelsete Üliõpilaste Ühendus, Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Babtistide Koguduste Liidu Antsla EKB Kogudus (33 allkirja), Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liit, Eesti Kirikute Nõukogu, Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku Konsistoorium.

Avaldasid toetust perekonnale kui püsiväärtusele ja soovisid traditsioonilise peremudeli juurde jäämist. 5295 elektroonilist allkirja ja 459 paberil allkirja (kokku 5754) mehe ja naise abielul rajaneva perekonna poolt ja mitteabieline kooselule seadusliku staatuse andmise vastu.

Viitavad samuti põhiseadusele ning leiavad, et perekonnaelu kaitse samasoolistele paaridele ei laiene. Ei ole õige ka vabalt koos elavaid isikuid abielulistega võrdselt käsitleda. Leiavad, et riik peaks tegema teavitustööd (heteroseksuaalsete) koos elavate isikute puhul nende võimalustest sõlmida lepinguid, millest eelistatuim on abielu sõlmimine.

Viidatakse erisooliste mitteabieline kooselu partnerite võimalusele sõlmida näiteks seltsingulepinguid ning rõhutatakse, et homoseksuaalsus selle mistahes vormis on patt, mida ei saa õigustada ega õiguslikult aktsepteerida.

Teevad ettepaneku muuta kehtivat abieluõigust nõnda, et mehe ja naise vaheline registreeritud abielu saaks senisest suurema õigusliku tähenduse erinevate soodustuste kaudu.

Neutraalsed seisukohad

Eesti Lastevanemate Liit

Ei näe perekondade jätkusuutlikkust silmas pidades otsest vajadust täiendavate regulatsioonide järele, küll aga soovivad täiendavaid laste ja lapsi kasvatavate isikute suhteid korrastavaid regulatsioone, kuna leiavad, et laste õigused ei ole täna veel piisavalt kaitstud. Soovivad adopteeritud või kasulaste õiguste kaitse tugevdamist ning laste õiguste kaitse tugevdamist olukorras, kus üks lapse vanematest pole tema bioloogiline vanem.

Martin Vahi

Juhtis tähelepanu asjaolule, et inimesed võivad vajada abieluga seostatavaid õigusi ka olukorras, kus nad ei ole üldse armusuhetes (näiteks abi vajavad vanainimesed ja nende eest vabatahtlikult hoolitsevad isikud või eluaset jagavad sõbrad), viidates 26.06.2009 DemocracyNow! saatetunnile (http://i4.democracynow.org/2009/6/26/a_look_at_the_gay_rights).

2. Hinnang/seisukoht

Kõiki erinevaid seisukohti ja ettepanekuid tervikuna vaadeldes jääb silma konstruktiivsus ja põhjalikkus eriregulatsiooni pooldajate poolt ning argumentide poolest napid emotsionaalsed mõtteavaldused regulatsiooni vastaste poolt. Regulatsiooni pooldajad on välja toonud mitmeid reaalseid probleemsituatsioone, millele kehtiv õigus toimivaid lahendusi ei paku, nagu näiteks raskused eluasemelaenu taotlemisel, probleemid ühiselt soetatud vara jagamisel lahkuminekul korral, probleemid sotsiaaltoetuste saajate ringi määramisel ja pärimisel, haiglaviitide lubamatus, meditsiinilisteks protseduurideks nõusoleku andmise võimatus ja probleemid kasuvanema õiguste teostamisel.

Mis puudutab küsimust, kas samasoolistele isikutele peaks võimaldama abielu või partnerluse sõlmimist, siis samasooliste ühendused ise abielu sõlmimise võimalust vajalikuks ei pea, vaid soovivad partnerlusseaduse loomist, lahendamaks praktikas tekkivaid probleeme. Inimõiguste keskus on seevastu aga seisukohal, et samasooliste paaride õigused võrdsele kohtlemisele ning perekonnavalule oleksid kõige paremini kaitstud just neile abielu institutsiooni avamisega, kuigi ka mitteabielulise kooselu lepinguliigi kehtestamine oleks oluline samm edasi.

Erinevad geiühendused on muuhulgas tähelepanu juhtinud ka asjaolule, et erisooliste isikute jaoks partnerluse registreerimise võimaldamine aitaks lahendada sotsiaaltoetuste saajate ringi määratlemisega seonduvaid aktuaalseid probleeme (näiteks hukkunud sõdurite juhtumid).

Eriregulatsiooni vastased on peamiselt rõhutanud perekonna ja abielu, kui traditsiooniliste väärtuste osatähtsust Eesti ühiskonnas ning avaldanud muret Eesti iibe ja abiellumuse vähenemise üle partnerluse reguleerimise korral. Rõhutatakse vajadust suunata tähelepanu pigem laste õiguste paremale kaitsele.

3. Ettepanekud, soovitused

Laekunud seisukohtade ja ettepanekute põhjal on võimalik järeldada, et eksisteerib reaalne vajadus samasooliste isikute kooselu reguleerimiseks ning erinevatest reguleerimise vormidest eelistatakse partnerlusseaduse loomist. Partnerlusseadusega oleks võimalik pakkuda nõ standardlahendust levinumatele õiguslikele probleemidele, mis samasooliste isikute kooselust tekkida võivad.

Kehtiva õiguse täiendamine ei täidaks tõenäoliselt oma eesmärki, kuna selle abil oma õiguste ja huvide piisav tagamine eeldaks asjassepuutuvatelt isikutelt keskmisest kõrgemaid õigusteadmisi.

Samasooliste abielu lubamiseks ei ole Eesti ühiskond käesoleval hetkel veel valmis ning seda ei soovi ka samasoolised isikud ise.

Erisooliste paaride jaoks ei oleks partnerluse registreerimise võimalus vältimatult vajalik, kuid sellega teatud sotsiaalsete garantiide sidumisel võib see omada positiivset mõju, motiveerides paare oma suhet õiguslikult reguleerima ka olukorras, kus abielu sõlmimist ei soovita või selleks veel valmis ei olda.